

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Newsletter

Blízkovýchodní program 2/2009

Květen 2009

Měsíčník o dění na Blízkém východě

V tomto vydání najdete

Vývoj ve vztazích EU-Izrael

Případ Ergenekon – coup nebo contra-coup?

Syrian stock exchange launched

Obnovení rozhovorů mezi Fatahem a Hamásem

Minianalýzy

Vývoj ve vztazích EU-Izrael

René Cienciala

Základními otázkami vztahů EU a Izraele jsou posílení hospodářské spolupráce a vyřešení izraelsko-palestinského konfliktu. Unie však v obou oblastech selhává v důsledku neochoty některých svých „starých“ členských států skutečně prohloubit spolupráci s Izraelem, dokud nebude vyřešena palestinská otázka. Vzájemné vztahy tak mají dlouhodobě nevyužitý potenciál, což lze doložit tím, že nahrazení první dohody o spolupráci z roku 1975 asociační dohodou trvalo 20 let, přičemž ratifikace smlouvy byla dokončena až po 5 letech.

Nový impulz pro posun ve vzájemných vztazích přišel teprve před několika lety v důsledku změny geopolitických cílů USA v regionu Blízkého východu po zahájení irácké operace. Izrael se přestal spoléhat na výhradní spolupráci s USA a začal vysílat signály, že chce s EU navázat bližší vztahy. Rozšíření Unie v roce 2004 o nové, často více proizraelsky zaměřené, země pak umožnilo sjednání prvního akčního plánu EU-Izrael. Na obou stranách byla jasná snaha pokračovat v jednáních a otevřít si navzájem trhy.

V průběhu německého předsednictví EU vznikla společná reflexní skupina a jednání byla materializována. Následně byl přijat závazek posílení vztahů („upgrade of relations”) EU s Izraelem. Shodou okolností to byl český požadavek výměnou za podporu francouzské Středozevní unii. Formální posílení vztahů mělo být dokončeno v rámci českého předsednictví. Problém však nastal v důsledku izraelské operace v Gaze a nástupu nové izraelské vlády pod vedením Benjamina Netanjahua. Propalestinsky zaměřené evropské země se postavily proti a

poslední ranou pro přelomový summit EU-Izrael v polovině letošního roku se symbolicky stal pád české vlády.

Nevýznamná role EU je i v otázce izraelsko-palestinského konfliktu, a to přestože je EU vedle USA, Ruska a OSN součástí blízkovýchodního kvartetu a unijní financování palestinské samosprávy a poskytování humanitární pomoci palestinským územím je klíčové. Své pozice není Unie schopna využít, protože pro přílišnou rozdílnost stanovisek členských států je evropský konsensus na koncepčním řešení konfliktu nemožný. Tento stav zapadá do celkového přístupu EU vůči Blízkému východu. Jakkoli v poslední době vznikla Unie pro Středomoří či projekt Východního partnerství, jednotný a hlavně smysluplný společný postup Unie vůči blízkovýchodním zemím a regionu jako celku neexistuje a je otázkou několika let.

Slabost EU při jednáních s Izraelem spočívá v tom, že vystupuje v pozici, kdy Izrael nejprve něco musí nebo by měl, aby byla posílena vzájemně výhodná hospodářská spolupráce. Pokud však chce Unie mít na Izrael vliv, musí změnit takovýto direktivní přístup a spolupráci prohloubit bez předchozích podmínek. Důvod je zřejmý, pro USA izraelsko-palestinský konflikt nepředstavuje prioritu a je zde systematická snaha jej regionalizovat. Když EU bude podmiňovat hospodářskou spolupráci s Izraelem politickými ústupky ve zcela odlišné věci, nedosáhne ničeho. Naopak lze poté očekávat příklon Tel Avivu k vojenským řešením svých problémů a bilaterální či jednostranné řešení izraelsko-palestinského konfliktu, což by šlo proti zájmům Unie coby největšího donora Palestinců.

Případ Ergenekon – coup nebo contra-coup?

Lenka Filípková

V letech 2003-2004 se údajně měla militantní ultranacionalistická skupina Ergenekon pokusit svrhnout tureckou vládu konzervativní náboženské Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP), která krátce po svém založení zvítězila ve volbách v roce 2002 ziskem 34 %. Vyšetřování nepovedeného převratu, které začalo v červenci 2007, přineslo v posledních několika měsících velkou vlnu zatýkání pravděpodobných strůjců a sérii objevů muničních skrýší. Mezi zatčené patří převážně sekularisté a nacionalisté – vysocí armádní představitelé, bývalí politici a další veřejně činné osoby.

V rámci poslední fáze vyšetřování a zatýkání bylo na pozemku vzdělávací a kulturní nadace İstek v severozápadní části Istanbulu objeveno množství munice, jež měla být při převratu použita, a byl vydán zatykač na Bedrettina Dalana, jejího ředitele a bývalého starostu Istanbulu v jedné osobě. Mezi další v dubnu zatčené osoby patří sekulární akademik, rektor univerzity Başkent, Mehmet Haberal a Türkan Saylan, předsedkyně Asociace na podporu moderního způsobu života (ÇYDD), nevládní organizace distribuující studentská stipendia a pořádající republikánská shromáždění. Po nedávném soudním slyšení byl naopak propuštěn jeden z podezřelých Tijen Mergen, člen správní rady Doğan Media Group, která provozuje například známý deník Hürriyet.

Opozice proti způsobu vyšetřování a velkému počtu zatýkání tvrdě protestuje a obviňuje vládu, že si převrat vymyslela, aby získala větší podporu obyvatel tím, že ze sebe udělá oběť, a vypořádala se s opozicí, což prý jasně dokládá vyšetřování a zatýkání lidí patřících pouze do určitých segmentů společnosti. Předseda nejsilnější opoziční Republikánské lidové strany (CHP) Deniz Baykal prohlásil, že se sama vláda pokusila o převrat pomocí vykonstruovaného případu Ergenekon. Podle Baykala je naprosto absurdní pokládat vraždu nejvyššího soudce Rady státu a republikánské manifestace za aktivity organizace Ergenekon namířené k sesazení vlády. Ministr spravedlnosti Mehmet Ali Şahin kontruje, že vyšetřování je nyní v rukou justice, jež je v Turecku známá svou nezávislostí, a ministerstvo spravedlnosti nemá v žádném případě v úmyslu do něj zasahovat. Ministr školství Hüseyin Çelik zase odmítl, že by zatčení Türkan Saylan souviselo se vzdělávací činností její organizace, a ohradil se proti tvrzení některých médií, že jsou umlčovani ti, kdo obhajují republikánské hodnoty.

Nezbývá než doufat, že se justici podaří nezávisle a spravedlivě přezkoumat všechna obvinění a nepodlehne tlaku, který na ni vyvíjí armáda, opozice, vláda i média. Pokud by vyšlo najevo, že strana AKP skutečně případ zneužila k potlačení opozice nebo byl dokonce pokus o převrat jejím vykonstruovaným politickým tahem, je dost pravděpodobné, že by to rozpoutalo hlubokou politickou krizi vedoucí k předčasným volbám. Přestože v případě Ergenekon existuje mnoho nezodpovězených otázek, je nesmírně komplikovaný (nejasný Turkům samým) a objektivní informace jsou těžko dostupné, domnívám se, že něco pravdy skutečně skýtá.

Syrian stock exchange launched

Michal Onderčo

After years of waiting and months of preparation, the Damascus Securities Exchange (DSE) was open on March 10. This step comes fairly late even in the regional context and is a part of the move towards “social market economy”, economic liberalization process which already won praise of IMF for the Syrian government. The legal grounds were given in 2005 and 2006 by Law No. 10 and Decree No. 55, followed by Decree No. 36 in July 2008, which amended previous laws as to ease operation of limited liability companies.

In fact, in summer 2008 Syrian deputy prime minister for economic affairs Abdallah Dardari stated in an interview that the stock market will function by the end of the year “even if it means trading on a chalk board”. This sentence encompasses also one of the large problems in literally creating the stock exchange – most platforms for stock exchanges use US technologies, which were embargoed by the US government. However, part of the fault also lies in the delays in the government.

Three weeks before the DSE started working, a period of mock trading took place, during which Egyptian-trained staff and brokers were testing the system.

On March 10 the trading begun. Initially, only 6 companies with market capitalization of around 0.4 billion USD were listed and only 15 shares were traded for a total value of less than 350 US

dollars. However, on the third day the volume of trading increased to more than 10,000 USD and after some bumps remained increasing. So far, the most successful day of the DSE was on April 16, when securities worth more than 2.75 mil SYP were traded (roughly equivalent of 58,000 USD).

Currently, 8 companies are listed at the DSE, with total capitalization of 0.51 billion USD: Arab Bank - Syria, Bank Audi Syria s.a., Bank Of Syria And Overseas, Banque Bemo Saudi Fransi s.a., The International Bank for Trade & Finance, Al Ahliah Co for Transport, United Group for Publishing Advertising and Marketing, and Agricultural Engineering Co For Investments – Nama. The trading takes place twice a week.

The DSE faces one fundamental problem – lack of liquidity. Too few traders' accounts were open – no more than 200 by the end of April. In addition, numerous additional burdens were added. No security can be re-sold on the same day. In addition, to prevent volatile movements, prices of securities can fluctuate only within a given range (currently 2 %) between two consecutive trading days. The resolution of the liquidity problem is the key for the future success of the DSE.

Obnovení rozhovorů mezi Fatahem a Hamásem

Nataša Kubíková

V sobotu 16. května palestinská hnutí Fatah a Hamas opětovně zasedly k vyjednávacímu stolu v Káhiře, aby se domluvily na sestavení přechodné vlády, která povede zemi do předčasných voleb v roce 2010. Výsledek jednání ukáže, jak se Egyptu daří plnit svou roli zprostředkovatele v tomto sporu mezi zneprátenými frakcemi. Vyjednávání se odehrává na úrovni pěti výborů, přičemž hlavní diskutované otázky jsou již zmiňovaná přechodná vláda jednoty, volební zákon, reforma Organizace pro osvobození Palestiny (OOP), restrukturalizace bezpečnostního aparátu a národní usmíření.

Jaké jsou vyhlídky probíhajícího pátého kola jednání? Rozhovory se konají pod záštitou Egypta, který má eminentní zájem na jejich úspěšném zakončení. Důležitou roli v tomto vyjednávacím procesu bude mít také palestinský prezident Mahmúd Abbás a úspěch jednání bude záviset na ochotě hnutí Hamás podrobit se požadavkům jednotlivých stran.

Egypt navrhl řešení, podle kterého by se představitelé hnutí Hamás nepodíleli na přechodné vládě, ale byli jen součástí poradního výboru, který by participoval na rozhodování vlády. Podle návrhů hnutí Fatah by tato vláda měla nepolitický charakter. Jednalo by se o úřednickou vládu technokratů. S oběma návrhy Hamás souhlasil. Nechal se také slyšet, že bude chtít nominovat předsedu vlády a některé ministry klíčových rezortů, přičemž ale nebude trvat na tom, aby tyto pozice obsadili členové hnutí Hamás.

Do této relativně pozitivní atmosféry vstoupil palestinský prezident Abbás, když před začátkem rokovaní oznámil, že miní jmenovat jinou přechodnou vládu již v průběhu 48 hodin. V této vládě by nezasedli členové hnutí Hamás a její trvání by bylo omezeno pouze do doby, než se oběma

frakcím podaří v Káhiře vyjednat dohodu. Tento nekompromisní krok prezidenta, pokud by byl naplněn, by mohl způsobit další krach vyjednávání tím, že vytvoří silný tlak na obě zúčastněné strany. V předcházejících měsících jsme byli svědky podobných patů.

Pod předešlé neúspěchy se podepsal tlak, který vyvíjel Fatah na Hamás tím, že trval na uznání existence státu Izrael, zastavení násilí a uznání veškerých existujících dohod mezi židovským státem a Palestinci. Hamás dal najevo, že se odmítá spolupodílet na vládě, která uznává právo Izraelského státu na existenci. V rámci rokování však Hamás ukázal, že je schopen být v určitých otázkách flexibilnější, než se zdálo. Jeden ze zásadních ústupků byl nepřímý souhlas hnutí s řešením dlouhotrvající krize v podobě vzniku a existence dvou států. Tento ústupek hnutí Fatah a prezident Abbás odmítli jako nedostačující a trvali na explicitně formulovaném závazku Hnutí odporu dodržovat principy vyplývající z dřívějších dohod. Podobně také Egypt odmítl akceptovat vágně definované sliby hnutí Hamás a pokračoval v nátlaku.

Vzhledem k tomu, že prezident Abbás svůj slib jmenovat dočasnou vládu do doby uzavření bilaterálních rozhovorů mezi Fatahem a Hamásem doposud nenaplnil, je dost pravděpodobné, že od tohoto záměru v nejbližší budoucnosti upustí. Zdá se, že rozhodnost Egypta dovést jednání k úspěšnému konci je silnější. Můžeme proto očekávat výraznější tlak na obě hnutí, přičemž úspěch jednání bude záviset na síle, jakou bude Egypt prosazovat doslovné plnění svých požadavků.

Komentované zprávy

Naděje na oteplení marocko-alžírských vztahů

Koncem dubna na schůzce ministrů zahraničí Arabské unie Maghrebu (UMA) vyjádřil marocký zástupce přání otevřít marockou-alžírskou hranici uzavřenou od roku 1994 a normalizovat vzájemné vztahy poznamenané alžírskou podporou hnutí Polisaria, které usiluje o samostatnost Západní Sahary, anektované Marokem v roce 1975. Vyřešení dlouholetého sporu o Západní Saharu vyžaduje opětovné započetí rozhovorů mezi marockou stranou a hnutím Polisario, které zprostředkovává OSN. Generální tajemník OSN Ban Ki-moon koncem dubna zveřejnil zprávu zdůrazňující nutnost důkladně se na nové kolo jednání připravit, aby se neopakoval neúspěšný scénář čtyřkolových rozhovorů probíhajících od roku 2007. Co se pošramocených marocko-alžírských vztahů týká, tak ty byly překážkou bezproblémové spolupráce v rámci UMA. Například nebyl doposud zrealizován plánovaný projekt zóny volného obchodu.

Kritická situace v Pákistánu: střety mezi armádou a povstalci z Talibánu

V rámci probíhající ofenzívy pákistánské armády proti rostoucímu vlivu, moci a násilí ze strany Talibánu dochází k obrovskému exodu z hlavního bojiště, údolí Svat na severozápadě Pákistánu. Oblast, kde dochází k neustálým střetům, jež si již vyžádaly více než 750 obětí mezi bojovníky Talibánu, 33 mezi vojáky a nespočet mezi civilisty, během 22-denní kampaně opustilo již více než 1,17 miliónu obyvatel. Ofenzíva armády bude nadále pokračovat. Plánovaný útok na město Mingora, hlavní město regionu, které Talibánci ovládají, pravděpodobně přinese velké množství

obětí mezi civilisty, kterým se během krátkých přestávek téměř permanentního zákazu vycházení nepodařilo utéct.

Očekávané události

Íránské prezidentské volby

Írán se připravuje na desáté prezidentské volby, které jsou naplánované na 12. června 2009. Letošní volby se pravděpodobně vyvinou do intenzivního zápasu mezi současným prezidentem Mahmúdem Ahmadínedžádem a několika dalšími kandidáty. Z reformního tábora se o úřad prezidenta bude ucházet bývalý íránský premiér Mir-Hossein Moussavi a bývalý předseda parlamentního shromáždění Mehdi Karroubi. Z konzervativního uskupení bude kromě vládnoucího prezidenta kandidovat také bývalý vysoký vojenský představitel Mohsen Rezaei. Také tři nezávislí kandidáti se pokusí vyzvat prezidenta Ahmadínedžáda.

V Libanonu se uskuteční parlamentní volby podle nového volebního zákona

7. června 2009 se uskuteční parlamentní volby v Libanonu podle nového volebního zákona, který byl schválen a přijat v září 2008 na základě dohody z Kataru mezi kabinetem a opozicí. V parlamentu je 128 křesel, které si mezi sebou rozdělí několik skupin. 64 křesel připadne jak muslimské tak křesťanské komunitě. V rámci muslimské komunity si sunnitě a šíité napůl rozdělí 54 parlamentních mandátů, 8 míst bude patřit drúzům a 2 alávitům.

Tipy na publikace

The Shi'a of Saudi Arabia at a Crossroads

Americká NGO, zvaná The Middle East Research and Information Project, publikovala 6. 5. 2009 v elektronické verzi svého časopisu Middle East Report článek o politické situaci šíitů v Saudské Arábii. Obsáhlý článek se zaměřuje zejména na aktuální postoj saudské vlády k šíitské menšině v zemi a boj této menšiny za sebeurčení v rámci saudské monarchie nebo i prostřednictvím secese některých na ropu bohatých východních provincií.

<http://www.merip.org/mero/mero050609.html>

Newsletter vyjadřuje názory autorů. Názory vyjádřené v textu nemusí být nutně stanoviskem Asociace pro mezinárodní otázky.

Koordinátorka projektu: Nataša Kubíková. Tajemník: Jan Kužvart. Minianalýzy: René Cienciala, Lenka Filípková, Nataša Kubíková, Michal Onderčo. Tipy na publikace: Jan Kužvart. Zpravodajství: Lenka Filípková, Nataša Kubíková. Editace: Lenka Filípková, Nataša Kubíková, Jan Kužvart. Grafický návrh: Side2 Šablona: Petr Netuka Sazba: Tomáš Vomáčka. Kontakt na redakci: newsletter.mep@amo.cz

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) Žitná 27, 110 00 Praha 1 Tel/Fax: +420 224 813 460 E-mail: info@amo.cz / www.amo.cz

© Asociace pro mezinárodní otázky 2009
